

Кіндзер А. (г. Гародня, ГрДУ ім. Я. Купалы)

ВОБРАЗ ГАРОДНІ Ё ПАЭЗІІ ДАНУТЫ БІЧЭЛЬ

Горад з'яўляецца ўвасабленнем уяўленняў творцы аб арганізацыі жыццёвай прасторы. У літаратуры ён заняў сваё месца, стаўшы не толькі прасторай, у якой адбываецца дзеянне твораў, але і паўнапраўным героем. Гэта своеасаблівы арганізм, сістэма, прычым вельмі складаная, незалежна ад таго, у якія эпохі існуе горад. У мастацкіх творах ён увасабляецца ў шматлікіх аспектах: не толькі як месца дзеяння, але і як удзельнік дзеяння. У вобразны партрэт твораў горад уваходзіць адмысловымі гранямі, элементамі сваёй асабістай сістэмы.

Гродна – адзін з цэнтраў беларускага памежжа, у якім сутыкаюцца розныя культуры: беларуская, польская, літоўская, яўрэйская, руская. Гэта горад са своеасаблівай гісторыяй, культурны і гістарычны цэнтр Еўропы. Характэрна і таемнасць разнастайнага прыроднага багацця не пакідаюць годзе літаратуразнаўца М. Арочка адзначаў: «Пазытыўная культура Дануты Бічэль – узроўні сённяшніх высокіх узораў паэзіі. Яе асацыятыўны пазытыўны свет зусім бывае няпросты для аблегчанага прачытання і ўспрымання. Пераплятаюцца ў тканіне, у тонкай лірычнай матэрыі сімволіка, шматказальнасць, ледзь улоўныя трывожныя падсветы думак, што ствараюць аб'ёмнасць вымярэнняў, карціну трапятлівых, у жывой пульсаванні пачуццяў» [1, с. 356].

Адной з яркіх прадстаўніцаў літаратурнай Гарадзеншчыны з'яўляецца Данута Бічэль, аўтарка больш як дваццаці пазытыўных зборнікаў. Яе талент даўно заўважаны і прызнаны айчынай крытыкай. Так, яшчэ ў 1996 годзе літаратуразнаўца М. Арочка адзначаў: «Пазытыўная культура Дануты Бічэль – узроўні сённяшніх высокіх узораў паэзіі. Яе асацыятыўны пазытыўны свет зусім бывае няпросты для аблегчанага прачытання і ўспрымання. Пераплятаюцца ў тканіне, у тонкай лірычнай матэрыі сімволіка, шматказальнасць, ледзь улоўныя трывожныя падсветы думак, што ствараюць аб'ёмнасць вымярэнняў, карціну трапятлівых, у жывой пульсаванні пачуццяў» [1, с. 356].

Пазытыўная спадчына Дануты Бічэль з'яўляецца арыентаірам для ўдумлівага наведвальніка літаратурнага і культурнага свету Гарадзенскай зямлі. Гэту думку адзначае даследчыца А. Петрушкевіч: «Творчасць гарадзенскай паэзкі Дануты Бічэль прыдатна дзеля выкарыстання ў экскурсійных мэтах, бо ёю створана пазытыўная панарама Гарадзеншчыны. Ідучы ўслед за паэткай, можна прайсці па старажытнай Гародні, месцах і мястэчках нашага Краю, далучыцца да яго гісторыі, помнікаў архітэктуры, багаццяў прыроднага свету» [2, с. 68].

Знакамітыя, вяршычныя ў мастацкім свеце Дануты Бічэль пазытыўныя радкі: «Горад мой – бяссонніца мая! // Як жа не спяваць табе, скажы!» [3, с. 6]. Гэтыя спеўныя словы сталі крылатымі. Яны з верша

«Гародня», які распачынае адлюстраванне адносіні і пачуццёў аўтаркі да горада, які з'яўляецца «стартавым», першым крокам у развіцці дадзенай тэмы ў творчасці паэткі. Тут гучыць лейтматыў да ўсіх астатніх вершаў, якія маюць дачыненне да асэнсавання вобраза горада. Як і кожнага чалавека, кожнага патрыёта сваёй Радзімы, аўтарку цікавяць лёс, гісторыя, будучыня, сённяшні стан свайго Краю. Бо сучаснасць і мінулае з'яўляюцца адзіным непарушным цэлым: «Лірычная гераіня паэткі заўсёды адчувала повязь з мінулымі эпохамі. У помніках архітэктуры засталіся сляды працы чалавека, народа, па якіх нашчадак мяркуе пра жыццё продкаў, іх мары, разуменне прыгожага. <...> У самой назве – неспакойны лёс места на раздарожжы гістарычных шляхоў, дзе так часта былі чуваць раскаты грому і грывоты баёў, крывавае горыч паразы і радасць перамогаў, і разам з тым, ласкавае мяккасць беларускай гаворкі» [2, с. 69].

Бяссонніца – гэта псіхалагічны стан чалавека, які характарызуецца ўзрушанасцю эмоцый, пачуццёў, які не дае супакою, які парушае псіхічны стан чалавека, наводзіць страх. Але ў вершы гэты стан мае зусім іншую эмацыйную афарбоўку. Горад з'яўляецца бяссонніцай паэткі, яе праблемай, яе надзеяй на лепшае, на светлую будучыню, гэта яе падтрымка. Гораду характэрны свае законы, прыкметы, культура, гісторыя і будучыня. Гародня – частка жыцця, частка душы і ўнутранага свету Дануты Бічэль.

Паэтка ставіць паруч з велічным Нёманам сваю лірычную гераіню, якія з'яўляюцца анёламі-ахоўнікамі Гародні. Разам яны вялікая моц, непарушае цэлае. Яны ахоўваюць горад, апякуюцца яго дабрабытам і ціхімі зорнымі ночамі пад яркім жоўтым месяцам: «Спі... А я і Нёман – удваіх – // пастаім на варце сноў тваіх» [3, с. 6].

Гарадзенская зямля жыве, пакуль жыве народ – яе падтрымка, носьбіт гісторыі, прадстаўнік сучаснасці і маці будучага гарадзенскага пакалення. На працягу шматлікіх стагоддзяў Гародня радуе жыхароў і гасцей сваёй непаўторнасцю, багаццем гісторыі, разнастайнасцю культурных скарбаў і здабыткаў. Народ падтрымлівае традыцыі, працягвае перадаваць пачутыя ад продкаў шматлікія гісторыі, легенды, паданні пра горад, пра незабыўныя гістарычныя падзеі, якія з'яўляюцца невычарпальным скарбам заходнебеларускага памежжа. Данута Бічэль адлюстроўвае існаванне «кропкі» сутыкнення маладога і старажытнага горада. Менавіта на гэтым сутыкненні і грунтуецца ўзаемаўплыў сучаснасці і мінулага ў вершах аўтаркі:

З імі поплеч вельмі добра мне
новыя кварталы будаваць.

Мазалём гарачым саграваць
кожную цагліну, што ў сцяне [3, с. 6].

Гародня – гэта несмяротная, незнішчальная кніга з велізарнай колькасцю старонак, якая папаўняецца новымі паданнямі-падзеямі кожны дзень, кожную хвіліну, кожнае непаўторнае імгненне. Гэта невычарпальны архіў падзей, якія адбываюцца і пакідаюць свой адбітак у кожным адгалінаванні культурнага і літаратурнага жыцця. А падзеі гэтыя рознабаковыя, рознаўплывовыя, непаўторныя. Вабіць Гародня да сябе многіх людзей свету, вабіць іншаземцаў і сваіх жыхароў, заклікае падпарадкавацца чалавека сваёй таямнічасці, на імгненне адчуць гістарычны павей гарадзенскага ветру, падпарадкавацца ўладанням прыроднага характа, яго законам, канонам і абавязкам. Гародня – жывы сведка мінулага і будучага жыцця, надзея на лепшае быццё, надзея Дануты Бічэль. Вечнае кола

гістарычных падзей ніколі не спыніцца, разам з ім не спыніцца жыццё гарадзенскага культурнага цэнтра, які бярэ свой пачатак на ўзбярэжжы магутнага ваяводы Нёмана – вартаўніка гарадзенскай гісторыі:

Родны, старажытны, малады,
сведка ўсіх маіх надзей і спраў...

Прагну я, каб гэтак і заўжды,
нібы сёння ноччу, мірна спаў [3, с. 6].

Горад з'яўляецца сукупнасцю рознабаковых частак жыцця народа, усіх яго матэрыяльных і духоўных кампанентаў. Аспекты жыцця чалавека ва ўсіх яго праявах, усе завулкі і куткі гісторыі і сучаснасці гарадзенскага быцця, узаемавыражэнне старажытнага і сучаснага горада бяруць свой пачатак ад кожнага руху часу, ад дакранання душы і цела з прасторамі гарадзенскага геаграфічнага палатна, якое размясціла на сваіх прасторах усе падзеі, добрыя і жахлівыя, пачушці, смех і слёзы, лёс кожнага чалавека, жыццё і смерць, размясціла ўсё матэрыяльнае і духоўнае. Пэўна падкрэслівае нацыянальны, беларускі складнік у духоўным існаванні горада – гэта родная мова:

На шлях радзімы несмяротны
дыхнула жаралю байніц.

Ссівелае чало Гародні
ад войн крывавіць і баліць.

На шлях гісторыі гаротны
чужы паставіць крыж спяшаў,
ды беларускай мовай роднай
справдэку гоіцца душа [3, с. 193].

Яскрава і насычана прасочваецца старажытнасць паміж радкамі шматлікіх вершаў. Архіў разнастайных падзей, які зараз захоўваецца ў памяці народа і гарадзенскіх вуліц, назаўсёды застаецца незгасальным агнішчам у душы і вершах Дануты Бічэль. Літаратурнае жыццё пэўна ў асноўным прывесчана Гарадзеншчыне і ўсім яе літаратурным і культурным вытокаў. Радзіма ёсць першапачатак для аўтаркі, на якім грунтуецца ўсе вершы. Доказам гэтага з'яўляюцца словы А. Раманчука: «А Радзіма для пэўна – гэта імклівы Нёман і старажытная Гародня, сівая Каложа і старэнькая бацькоўская хатка, векапомная гісторыя краю і велічныя постаці тых, хто аддана служыў Бацькаўшчыне, радзіма – гэта, нарэшце, матчына слова» [4, с. 301].

Адзін з гарадзенскіх вобразаў пэўна Данута Бічэль – Каложа. У некалькіх вершах паўстае гэты велічны помнік старажытнасці. Верш «Каложа» з'яўляецца адным з твораў, які заклікае кожнага да азнаямлення з багатай незгасальнай гісторыяй. Гэтым вершам пэўна пераконвае ў тым, што гісторыя Гародні вельмі багатая, цікавая, месцамі трагічная і захвалюльная. Гародня ва ўсім свеце знакаміта сваімі архітэктурнымі помнікамі, якія з'яўляюцца жывымі сведкамі тых падзей, якія адбываліся тут, на нашай зямлі і на Радзіме Дануты Бічэль: «Клёнам тваім, пэўна, сто гадоў. // А можа, іх пасадзіў Міндоўг?» [3, с. 21].

Недарма Каложу называюць візітнай карткай Гародні, гонарам горада і ўсёй беларускай зямлі. Штогод мноства людзей наведвае гэты непаўторны гістарычны помнік. Каложа бяссмертная, ніхто і нішто не змогуць знішчыць яе, знішчыць гістарычную памяць, успаміны продкаў і сапраўднага сведку гістарычнага руху. Гэта святы дом, які заўсёды адчыняе ўсім свае дзверы, у

якім кожны прысутны адчувае упэўненасць, абарону, ахову. З'яўляецца адчуванне, што Каложа ахоплівае чалавека сваімі магутнымі крыламі, крыламі гісторыі, духоўнай цеплыні, і мы цалкам працуваем гэту атмасферу гістарычнага і духоўнага быцця. Гарадзенская святыня з'яўляецца ўвасабленнем Беларусі, зямлі і маці беларускага людю, калыскай нашых гістарычных багаццяў. Даследчыца А. Петрушкевіч адзначае: «Вобраз Каложа асацыюецца з вобразам усёй Беларусі, з яе нялёгкім мінулым, людскімі лёсамі. Гэта традыцыя запачаткавана Уладзімірам Караткевічам, у вершы якога «Каложа» з прысвячэннем – Дануце Бічэль – тая ж еднасць храма з гісторыяй, Радзімай, чалавекам» [2, с. 70].

І ў няпэўным хвілінным блакіце,

Уся адзіная, уся са святла,

З небам, з Нёманам, з зямлёю злітая,

З сэрцам нашым Каложа ўзрасла [5, с. 227].

Творчасць Дануты Бічэль, патрыёткі сваёй беларускай зямлі, грунтуецца на ўласных эмоцыях, думках, перажываннях, жаданнях і пакутах. Яе хвалюе мноства зменаў у жыцці горада, яна адчувае і бачыць усе добрыя і дрэнныя падзеі гарадскога жыцця, якія кожны раз закранаюць, пакідаюць свой след, змяняюць Гародню. Крытык Р. Бярозкін адзначае: «Так, Бічэль-Загнетава – гараджанка, і рытмы, фарбы, паветра горада – у многіх яе радках» [5, с. 310].

Сёння Данута Бічэль – самая знакамітая паэтка Гарадзеншчыны. Ёй удалося вельмі дасканала перадаць падрабязнасці гістарычнага, культурнага, духоўнага развіцця Гародні, яе непаўторнай архітэктуры, багатага ландшафту, гарадскога быту і чалавечых унутраных абліччаў. Гэта велічны здабытак у асэнсаванні вобраза нашага горада.

Літаратура

1. Ляшук, В.Я. Родная літаратура 9 клас / В.Я. Ляшук. – Мінск : Асар, 1996. – 426 с.
2. Вобраз Прыёманскага краю ў паэзіі Дануты Бічэль // Рэгіянальныя асаблівасці літаратуры: Письменнікі Гродзеншчыны: зб. навук. арт. / ГрДУ імя Я. Купалы; навук. рэд. У.І. Каяла. – Гродна : ГрДУ, 2010. – С. 68–74.
3. Бічэль-Загнетава, Д. Даўняе сонца / Д. Бічэль-Загнетава. – Мінск : Маст. літ., 1987. – 398 с.
4. Раманчук, А. Край наш трымаецца на апантаных / А. Раманчук // Галасы. – 2004. – № 3. – С. 298–303.
5. Караткевіч, У. Збор твораў: у 8 т. – Т.1. Вершы. Паэмы. – Мн. : Маст. л-ра, 1987. – 431 с.
6. Бярозкін, Р. Паэзія – маё жыццё / Р. Бярозкін. – Мінск : Маст. літ., 1989. – 399 с.